

Bibliotekets guide

ytliga
webben

djupa
webben

Retriever

Innehåll:

Hitta information utan att googla...	2
Böcker och bibliotek	
Uppslagsverk	
Artiklar i tidningar och tidskrifter	
Högskole- och universitetsuppsatser	
Databaser	
Webben - källkritik, sökkritik och källtillit	3
Söktips	4
Källor, källkritik och upphovsrätt	5
Vad är en källa?	
Granska dina källor	
Kort om bilder och upphovsrätt	
Att referera till källor	6
Varför ska du referera till källor?	
Referera enligt Harvardsystemet	
Referera till källor i källförteckningen	
Referera till källor i löpande text	
Så här gör du när du refererar till olika typer av källor	8
Empiriskt material (t ex intervjuer och enkäter)	14
Tidigare forskning, vetenskapligt perspektiv och teori	14
Gymnasiearbetshyllan	15
Några ord om generativ AI och ChatGPT	15

Hitta information utan att googla...

En bra startpunkt i din informationssökning är bibliotek och bibliotekens hemsidor. Rudbecks bibliotek är ett gymnasiebibliotek och därför anpassat efter kurser och ämnen på Rudbeck. Bibliotekarierna kan visa dig vad som finns i ditt ämne i böcker och databaser men du kan också själv börja söka på www.rudbeck.se/bibliotek/

Böcker och bibliotek

Böcker är bra när du behöver fördjupning och teori. För att lättare hitta det du letar efter i en bok - använd **innehållsförteckning** (ofta längst fram), **register/index** (längst bak). Har boken en **källförteckning** kan du i den hitta tips på vidare läsning. De flesta bibliotek har en **bokkatalog** med sökfunktion på sin hemsida. Börja sök böcker i Rudbecks bokkatalog. Sen kan du söka vidare på folkbiblioteket i din kommun och på special- och universitetsbibliotek.

Uppslagsverk

För att skaffa sig grundinformation i ett ämne är det bra att slå upp **ord**, **begrepp** och **definitioner** i uppslagsverk. I **Nationalencyklopedin (NE)**, **Britannica** och **Wikipedia** hittar du korta eller längre texter inom väldigt många olika områden. I betaltjänsterna NE och Britannica skriver ämnesexperter som fått i uppdrag av NE eller Britannica att skriva artikeln. Wikipedia skrivs och utvecklas av sina användare. Wikipedia är bättre inom vissa ämnen, t ex populärkultur, och det skrivs snabbt artiklar (om det mesta). Men vilka källor har använts i Wikipedia-artikeln? Om det står "källa behövs" ska du jämföra med en annan pålitlig källa.

Artiklar i tidningar och tidskrifter

Artiklar är bra om du behöver information om **aktuella händelser** och **debatter** eller om du söker efter **intervjuer** och **recensioner**. Ett effektivt sätt att söka artiklar är att använda sig av en **artikeldatabas** - då söker du i många tidningar samtidigt och kommer åt material som inte finns gratis tillgängligt på nätet. På Rudbeck har du tillgång till ArtikelSök, Mediearkivet och EBSCO.

Om du letar efter **vetenskapliga artiklar** och **ny forskning** finns det **söktjänster** på webben som t ex Google Scholar, DOAJ (Directory of Open Access Journals) och PLOS ONE (vetenskaplig tidskrift från Public Library of Science).

I flera av bibliotekets databaser hittar du också vetenskapliga artiklar. I t ex Science kan du välja mellan artiklar i academic journals och magazines.

Högskole- och universitetsuppsatser

På biblioteks hemsida www.rudbeck.se/bibliotek - [Söka granska skriva referera](#) hittar du till [söktjänster](#) för svenska högskole- och universitetsuppsatser t ex [Diva](#) och [Libris](#). Ofta går det att hitta uppsatser som ligger nära ditt ämne/din frågeställning. Du kan inspireras på olika sätt av en universitetsuppsats: Vilka teoretiska perspektiv har använts? Vilka källor nämns i källförteckningen? Hur redovisas metod och resultat när man använt enkät som empirisk metod i en uppsats?

Databaser - betaltjänster eller fria tjänster på webben

En databas innehåller ofta information inom ett visst område, t ex naturvetenskap, eller av en viss typ, t ex artiklar. Informationen i en databas är organiserad så att man kan söka effektivt i den med hjälp av databasens egen sökfunktion. Databasernas innehåll är en del av det som kallas den djupa webben och hittas inte av t ex Googles sökmotorer.

De flesta av bibliotekets databaser innehåller information som är [förhandsgranskad](#) av sakkunniga personer. Det hjälper dig i ditt källkritiska arbete. På Rudbeck har du tillgång till flera ämnesdatabaser t ex [Landguiden](#) och [Gale in Context-databaserna: Global Issues](#) och [Science](#). De är betaltjänster och alltså inte fritt tillgängliga på nätet. Fråga i biblioteket hur du kommer åt att använda databaserna. Det finns också många bra och fria databaser på webben. Här är två exempel:

Project Gutenberg <https://www.gutenberg.org/>

The Global Health Observatory <https://www.who.int/data/gho>

Webben - källkritik, sökkritik och källtillit

När du använder en söktjänst som google söker du bara i den s k [ytliga webben](#) - en mycket liten del av webben (se denna folders framsida). De vanliga söktjänsterna kommer inte åt det som döljer sig i den [djupa webben](#). Du måste t ex logga in för att komma åt skolans intranät eller din internetbank. När du hittar tidningsartiklar via google kan du sällan läsa hela artikeln. Det krävs en "inloggning".

Databaserna som du har tillgång till på Rudbeck är betaltjänster. För att kunna söka gratis i dem och läsa hela artiklar måste du vara inloggad på skolans intranät samt se till att du är på det nätverk där alla elever ska vara.

Den [mörka webben](#) är en krypterad del av Internet som du inte kommer åt med en vanlig webbläsare. Läs mer om webbens tre olika skikt här på: [Internetkunskap.se https://internetkunskap.se/artiklar/ordlista/deep-web/](https://internetkunskap.se/artiklar/ordlista/deep-web/)

Innehållet på webben är dynamiskt - en källa kan uppdateras för snabb tillgång till den senaste informationen. Att vara **källkritisk** till information som du hittar på webben är inte helt lätt när reklam blandas med information från myndigheter och universitet.

Det är också viktigt att vara **sökkritisk**. En sökmotor som Google är inte neutral. Sökresultatet anpassas t ex efter dina tidigare sökningar och dina intressen. **Sökmotorer**, t ex Google, styrs av olika **algoritmer** som rangordnar och filtrerar hur sökresultatet ser ut. Läs mer om sökkritik och algoritmer på [Internetkunskap.se](https://internetkunskap.se)

Känner du till organisationer eller myndigheter med trovärdig och bra information - gå direkt till deras hemsida t ex SCB (Statistiska Centralbyrån) för statistik om Sverige eller BRÅ (Brottsförebyggande rådet) för fakta om Sveriges rättsstatistik. Läs mer om **källtillit** på <https://internetkunskap.se/artiklar/kallkritik/darfor-behover-du-kalltillit/>

Att använda sig av en **länksamling** kan vara en genväg till att hitta bra information på webben. Rudbecks bibliotek samlar länkar till bra webbsidor inom många olika områden på: **Tagpacker** <https://tagpacker.com/user/rudbecks.bibliotek>

Söktips

Läs först något kort och sammanfattande om ditt ämne t ex i ett uppslagsverk. Samla på sökord och begrepp som du sen kan använda när du söker i databaser och på webben. Tänk efter var du kan hitta bäst information - på webben, i en bok eller hos en intervju-person?

I databaser är det bra att prova avancerad sökning för att både göra en bättre sökning och också få en bättre träfflista. När du är på webben, prova **Google Scholar** <https://scholar.google.com/> eller **Google Advanced** https://www.google.com/advanced_search

När du söker i en databas är **trunkering** ett sätt att vidga sökningen. I många söktjänster/ databaser används **asterisken*** som trunkeringstecken. Du skriver t ex dator* och får då också träff på datorer, datorisera, datorspel.

Om du får för många träffar kan du t ex lägga till fler ord i sökningen. Exempel: sociala medier → sociala medier instagram Det är alltid bra att prova olika sökord samt kombinationer av sökord.

Ett sätt att snabbt titta igenom texter i en databas eller på Internet är att använda **kortkommando ctrl+F**. Det dyker upp en sökruta (ofta uppe till höger på skärmen) och i den kan man skriva in ord/begrepp som man vill att texten ska innehålla.

Ju fler gånger ditt begrepp finns med, desto bättre. Om ditt begrepp finns med i början av texten kan det också vara ett bra tecken.

Under arbetet med informationssökningen kan du behöva justera din frågeställning. Frågeställningen kan vara för bred - du hittar för mycket information, eller för smal - du hittar för lite information. Försök att formulera en frågeställning som är anpassad till den tid du har på dig och till hur stort arbete du ska göra.

När du fått ihop tillräckligt med information är det dags att **skumläsa** dvs titta igenom för att få en överblick av vad du har hittat och var du ska börja fördjupa dig.

Vill du bli bättre på informationssökning? Söktjänster har ofta hjälptexter om hur du ska förbättra ditt sökresultat. Ofta kan du begränsa sökningen med t ex tid/datum och typ av material. På högskole- och universitetsbibliotekens webbsidor brukar det finnas bra sidor med söktips. Kom till Rudbecks bibliotek så kan vi t ex visa hur man söker i skolans databaser (t ex EBSCO, Mediearkivet eller Science).

Källor, källkritik och upphovsrätt

Vad är en källa?

Källor kan vara skriftliga, muntliga och materiella. De kan ha olika medieformat: text, bild, ljud eller film. Källor kan också vara av olika typer:

primärkällor - t ex film, brev men också data (intervjumaterial, statistik) som du samlat in i din undersökning. Som primärkälla räknas vetenskapliga artiklar och böcker där nya forskningsresultat publiceras för första gången

sekundärkällor - t ex bok eller recension som granskar och analyserar primärkällor

tertiärkällor - t ex uppslagsverk med information insamlad från sekundärkällor

Granska dina källor

Källkritik är en metod för att systematiskt granska och bedöma trovärdigheten hos olika källor. Den källkritiska metoden använder sig av fyra kriterier:

äktethet - Är källan äkta eller falsk? Original eller (falsk) kopia?

närhet - När skrevs texten? Har något hänt sedan dess som påverkar ämnet?

beroende - Bygger källan på en annan källa? Kan du få tag på förstahandskällan?

tendensfrihet - Finns det värderingar i informationen? Finns ekonomiska, politiska eller personliga intressen?

När du kritiskt granskar en källa finns det också några användbara frågor:

- Vem** står bakom informationen - myndighet, forskare, privatperson?
- Vad** är det för innehåll - verkar det sant, sakligt, objektiva, trovärdigt?
- Till vem** riktar sig informationen - barn/vuxna, allmänhet/expert?
- Vilket syfte** har källan - information, propaganda, underhållning, reklam?
- När** är den publicerad? Är den uppdaterad? Är den fortfarande aktuell?

[Internetstiftelsen.se](https://internetstiftelsen.se) har bra information om källkritik på Internet:

<https://internetstiftelsen.se/guide/kallkritik-pa-internet/> och om hur t ex domännamn (.org .edu .se) fungerar: <https://internetstiftelsen.se/guide/domannamn/>

Kort om bilder och upphovsrätt

Hur du får använda andras bilder (också t ex diagram, tabeller) styrs av upphovsrättslagen. Men det går att hitta bilder som är fria att använda. Lär dig mer på: [Digitala lektioner https://digitalalektioner.se/hur-hittar-man-bilder-som-ar-fria-att-anvanda/](https://digitalalektioner.se/hur-hittar-man-bilder-som-ar-fria-att-anvanda/)

Att referera till källor

Varför ska du referera till källor?

- ✓ för att visa att du har läst in dig på ditt ämne och tagit del av tidigare forskning och kunskap inom ämnesområdet
- ✓ så att läsaren tydligt ser vad som är dina egna slutsatser och tankar och vad du har hämtat från andra
- ✓ för att det skall vara lätt att hitta till de källor du använt för den som vill läsa mer eller kontrollera dina uppgifter

Att skriva av text utan att **citera** eller **referera** är att **plagiera**. Även om du har angivit referens får din text inte vara för lik originaltexten eller bara vara en översättning från ett annat språk. Läs mer om hur man citerar t ex i boken: Strömquist, S (2021). *Konsten att tala och skriva*. 7 uppl. Malmö: Gleerups - den finns i biblioteket!

Läs mer om hur du undviker att plagiera på t ex: [Refero Antiplageringsguide http://refero.lnu.se/hur-undviker-du-att-plagiera/](http://refero.lnu.se/hur-undviker-du-att-plagiera/)

Referera enligt Harvardsystemet

När du skriver ditt gymnasiearbete (eller andra längre texter) skall du referera till dina källor på ett **standardiserat** sätt. Du ska referera till källorna både i den löpande texten och också göra en utförlig och alfabetisk källförteckning. Det finns olika sätt att referera till källor t ex **Harvard**, **Oxford**, och **APA**.

Detta häfte ger exempel på hur du refererar till olika typer av källor enligt Harvard-stilen. En mer utförlig guide har t ex [Högskolan i Borås: https://www.hb.se/biblioteket/skriva-och-referera/referera-till-kallor/guide-till-harvardsystemet/](https://www.hb.se/biblioteket/skriva-och-referera/referera-till-kallor/guide-till-harvardsystemet/)

Referera till källor i källförteckningen

En källförteckning är en lista över de källor du har använt och hänvisar till i ditt arbete (OBS! inte allt ditt insamlade material.).

- T** Skriv källuppgifterna på papperskopier när du kopierat ur en bok för att senare lätt veta vilka källor (av allt ditt insamlade material) som du faktiskt har använt och vilket resonemang du har hämtat ur vilken källa.
- P** Om du använder mobilen för att fotografera ur flera böcker behöver du tänka på att ha bilderna av källuppgifterna tillsammans med bilderna av text från respektive bok.
- S** Ta inte flera bilder av textsidor och sedan en mängd bilder av olika källuppgifter.
- !** Då kommer du att blanda ihop dina källor med varandra i skrivarbetet.

När du samlar information på Internet ska du t ex dokumentera vilka webbkällor du tittar på och när. Ta en skärmdump!

Det ska finnas så mycket uppgifter om dina källor att t ex din handledare eller opponenter lätt kan hitta och granska materialet du har använt. Grundprincipen är att för **tryckta källor** ange följande uppgifter:

Författarens namn	Backman, J.	← J. står istället för hela förnamnet Jarl
Utgivningsår (ej tryckår)	2016	
Textens titel i kursiv stil	<i>Rapporter och uppsatser</i>	Böcker ges ut i nya upplagor. Fr o m 2:a upplagan ska du ha med uppgift om upplaga.
Upplaga (om fler än en)	3:e uppl.	←
Förlagsort: förlag (ej tryckort)	Lund: Studentlitteratur	

Referera till källor i löpande text

När du skriver din text måste du varje gång du använder information som du hämtat någonstans ifrån skriva en källhänvisning. Det ska hela tiden vara tydligt vad du säger/tänker och vad andra har sagt/tänkt. Från källhänvisningen i texten ska läsaren lätt hitta den mer utförliga referensen i din källförteckning.

Källhänvisningen ska innehålla författarens **namn** (eller t ex namn på webbsida), **utgivningsår** och **sidhänvisning** (om det är en lång text) i en parentes.

Du kan göra på olika sätt t ex:

1) placera källhänvisningen i slutet av stycket i en parentes: (Fleischer 2015, s. 101)

2) väv in källhänvisningen: **Fleischer (2015, s. 101) säger att...**

Att väva in författaren i texten gör att du lyfter fram hens text/åsikter mer än om du har författaren inom parentes. Du kan växla mellan olika sätt att referera för variation i din text. På följande sidor ges exempel på nr 1) källhänvisningen i en parentes.

Så här gör du när du refererar till olika typer av källor!

Nedan följer exempel på hur du ska referera till olika typer av källor - i källförteckningen och i den **löpande texten** enligt Harvardsystemet.

Bok:

Eklund, A. A. & Helmeffalk, M. (2022). *Marknadsföring för alla sinnen*. Lund: Studentlitteratur.

I-3 författare - skriv alla namn i löpande text: (Eklund & Helmeffalk 2022, s. 12)

E-bok, talbok:

Silfverstolpe, M. (1908). Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer, [elektronisk]. D. I 1782-1803. Stockholm: Bonnier. Tillgänglig: <http://litteraturbanken.se/forfattare/SilfverstolpeM/titlar/MallaSilfverstolpeI/info> [2024-02-01]

Melhus, Å. (2020). *Klinisk mikrobiologi för sjuksköterskor*. [talbok]. Text och ljud inläst ur uppl. 3, 2019. Malmö: MTM.

I löpande text: (Silfverstolpe 1908) och (Melhus 2020)

Hakparentesen [...] markerar typ av källa t ex elektronisk eller talbok.
Du använder också hakparentes för att ange datum när du hämtade texten

Bok med flera författare

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A. E. & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5. uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.

4-5 författare - skriv i löpande text: (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017) Andra gången du refererar till boken skriver du: (Esaiasson **et al.** 2017, s. xx)

et al. (et alia) betyder "och andra" på latin

Carlson, K., Linder, C., Flärdh, K., Bertilsson, S., Lundgren, M. & Svärd, S. (2017). *Introduktion till mikrobiologi*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur.

6 eller fler författare - skriv i löpande text: det första namnet och **et al.** ex: (Carlsson **et al.** 2017 s. xx)

Bok med en eller flera redaktörer

Nyberg, R. & Tidström, A. (red.) (2012). *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

I löpande text: (Nyberg & Tidström 2012, s. xx)

(red.) redaktör

[rev.] reviderad

Ett kapitel med författare i en bok med redaktörer

Brunell, C. (2017). Migration och asyl. I Lundberg, T., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.) *HBTQ+ : Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur och Kultur, s. 281-299.

sist anger du på vilka sidor kapitlet finns i boken

Glöm inte ordet **I** (ingår i) när du refererar till ett kapitel i ett större verk. Brunell är författare till ett kapitel i en bok med redaktörer.

I löpande text: (Brunell 2017, s. 281-299)

Bok utan författare eller redaktör

Amnesty International (2017). *Amnesty international report: The state of the world's human rights*. London: Amnesty International.

I löpande text: (Amnesty International 2017, s. 385-391)

Verk med flera delar:

Francis, D. (1997) Essay on Pride and prejudice, I Telgen, D. *Novels for students*, vol. I. Detroit: Gale, ss. 297-299.

I löpande text: (Francis 1997, s. 297-299)

Telgen är både redaktör och författare till många texter i flerbandsverket *Novels for students*, men Francis är författare till just denna text.

Artikel i tryckt uppslagsverk - med eller utan angiven författare

Choubey, A. (2011). Marriages, Arranged. I Stange, M. Z. & Oyster, C. K. (red.)
Encyclopedia of women in today's world. Los Angeles: SAGE. s. 899-902.

Choubey, A. är författare till artikeln (Marriages, Arranged) i *Encyclopedia of women in today's world*. Stange, M. Z. & Oyster, C. K. är redaktörer.

Medikon bd. I (2008). Antibiotika. Malmö: Bertmark

I löpande text skriver du (Choubey 2011, s. 899-902) och (Medikon bd. I, 2008)

Artikel i elektroniska uppslagsverk - med eller utan angiven författare

Lerner, K. L. (2023). Solar Energy. I *Gale Science Online Collection*, Detroit, MI: Gale,
Tillgänglig: <https://link.gale.com/apps/doc/OGGXWN832925029/SCIC?u=rudbeckb&sid=bookmark-SCIC&xid=38442242> [2023-12-01]

Nationalencyklopedin, influerare. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/influera> [2024-02-01]

I löpande text: (Lerner 2023) och (Nationalencyklopedin 2023)

Rapport från t ex myndigheter och organisationer

Axell, S. (2022). *Skolundersökningen om brott 2021* [Elektronisk resurs]. Brå, Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig: <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2022-10-27-skolundersokningen-om-brott-2021.html> [2024-02-01]

I löpande text: (Axell 2022)

Högskoleuppsats

Knape, V. (2023). *Influencer marketing och dess påverkan på generation X och Z*. Examensarbete, Karlstad Universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1741692/FULLTEXT01.pdf> [2024-02-01]

I löpande text: (Knape 2023, s xx)

Svenska lagar och förordningar, Myndigheters föreskrifter & Rättsfall

Läs om hur du ska referera i *Högskolan i Borås Guide till Harvardsystemet*: <https://www.hb.se/biblioteket/skriva-och-referera/referera-till-kallor/guide-till-harvardsystemet/offentligt-tryck-publikationer-fran-myndigheter-organisationer-och-foretag/rattsfall/>

Så här säger *Uppsala universitet* om juridiskt material: <https://libguides.uu.se/referera/juridik/om-guiden> och *Lunds universitet* om att referera inom rättsvetenskap: <https://www.jur.lu.se/bibliotek/skriva-och-publicera/referera-inom-rattsvetenskap>

Tidskriftsartikel i pappersform, från databas eller från webben

När du refererar till en artikel i en tidskrift ska följande vara med:

Artikelns författare

Utgivningsår

Artikelns titel

Tidskriftens titel (*i kursiv stil*)

Tidskriftens nummer (inom parantes)

Artikelns sidnummer (om sidnumrering finns)

Tillgänglig: namn på databas eller länk till webbsida

[Datum] när du hämtade artikeln

Lennerhed, L. (2017). Vägen till fri abort. *Historiskan*, nr (4), s. 35-39.

Beach, H. (2023). The Hate U Give. *Contemporary Literary Criticism*, vol. 506, Farmington Hills, MI: Gale. <https://link.gale.com/apps/doc/RUAZLF927599335/LitRC?u=rudbeckb&sid=bookmark-LitRC&xid=1750a01e> Tillgänglig: Literature Resource Center [2024-03-21]

Dahl, Ö. (2008). Älvdalska: ett eget språk eller en värsting bland dialekter *Språktidningen*. Tillgänglig: <http://spraktidningen.se/artiklar/2008/11/alvdalska-eget-sprak-eller-varsting-bland-dialekter> [2024-02-01]

I löpande text; (Lennerhed 2017, s. 35-39), (Beach 2023) och (Dahl 2008)

Dagstidningsartikel i pappersform, från databas eller från webben

Du gör nästan på samma sätt som med en tidskriftsartikel men lägger till:

datum när tidningen kom ut

Frans, E. (2018). Mobilanvändning gör vår körförmåga sämre. *Svenska Dagbladet*, 10 februari, s. 18.

Frans, E. (2018). Mobilanvändning gör vår körförmåga sämre. *Svenska Dagbladet*, 10 februari, s. 18. Tillgänglig: Mediearkivet [2024-02-01]

Henley, J. (2018). Icelandic language battles threat of 'digital extinction'. *Guardian*, 26 februari. Tillgänglig: <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/26/icelandic-language-battles-threat-of-digital-extinction> [2024-02-01]

I löpande text: (Frans 2018, s. 18), (Frans 2018, s. 18) och (Henley 2018)

Webbsida

När du refererar till material du hittat på webben:

Författaren eller webbsidans namn

Publiceringsår eller datum för senast uppdatering

Sidans titel (*i kursiv stil*)

Tillgänglig: webbadress

[Datum] när du tittade på webbsidan

Livsmedelverket (2024). *Bakterier, virus, parasiter och mögelsvampar*. Tillgänglig: <https://www.livsmedelsverket.se/livsmedel-och-innehall/bakterier-virus-parasiter-och-mogelsvampar> [2024-02-01]

I löpande text: (Livsmedelverket 2024)

Blogg

Blogginlägg kan betraktas som artiklar. **Bloggens namn** motsvarar då tidskriftens titel och ska *kursiveras*. I referensen ska du ha med blogginläggets rubrik och URL samt datum när du läste inlägget. Att skriva [blogg] i en **hakparantes** förtydligar att det rör sig om en blogg. Det kanske inte alltid framgår av bloggens namn.

Öster, L. (2023). Skogens grova träd är försvinnande få idag. *Supermiljöbloggen* [blogg], 30 okt. Tillgänglig: <https://supermiljobloggen.se/debatt/kronika-debatt/skogens-grova-trad-ar-forsvinnande-fa-idag/> [2024-02-01]

I löpande text: (Öster 2023)

Podd och radio

Skriv poddens/radioprogrammets namn i *kursiv stil*, följt av årtal, avsnittets namn eller nummer. Sätt ordet [podcast/radioprogram] i en **hakparantes**, för att förtydliga att det rör sig om en podd eller radio, följt av datum när avsnittet gjordes tillgängligt. Infoga en länk till avsnittet och [datum] inom hakparantes när du lyssnade på avsnittet.

The coming storm (2022). The usual suspects, avsnitt 6, [podcast], Gabriel Gatehouse, BBC Radio 4, 16 oktober. Tillgänglig: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p0bchrdx> [2024-02-01]

Vetandets värld (2018). Jakten på det glömda språket. [radioprogram]. Sveriges Radio, P1, 19 januari. Tillgänglig: <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1009091?programid=412> [2024-02-01]

I löpande text: (The coming storm 2022) och (Vetandets värld 2018)

Film/video på Internet och TV

Det är ofta flera som medverkar i produktionen av film och TV. Det kan vara otydligt vem som står bakom: producenten, filmaren, eller den som står framför kameran. Låt då titeln vara huvuduppslag. Beskriv [typ av källa]. Ha med sändningsdatum för TV. Skriv [datum] när du tittade.

Zimbardo, P. (2008). *The psychology of evil*. [video online] TED talks. https://www.ted.com/talks/philip_zimbardo_on_the_psychology_of_evil [2024-02-01]

Din hjärna, säsong 3, (2023). Njutning och beroende. [TV-program] Sveriges Television, 10 januari. Tillgänglig: <https://www.svtplay.se/video/ep3apgk/din-hjarna/njutning-och-beroende> [2024-02-01]

Om konspirationsteorier (2023). [video online] Avsnitt 2, Vem ska jag tro på? UR Play. Tillgänglig: <https://urplay.se/program/229727-hej-hej-sverige-kortfattat-vad-ar-algoritmer> [2024-03-21]

I löpande text: (Zimbardo 2008), (Din hjärna 2023), (Om konspirationsteorier 2023)

Konstnärliga verk och föremål i original

Ibland kan man vilja hänvisa till ett föremål som källa. Nedan ges ett exempel på hur man hänvisar till ett offentligt konstverk:

Jones, A. (1969-70). *Vevax* [skulptur i rostfritt stål]. Sollentuna: Rudbeck.

I löpande text: (Jones 1969-70)

...

Personlig kommunikation

t ex intervjuer, e-post, telefonsamtal - ska enligt Harvardsystemet anges som en fotnot på den sida där du refererar till den. Fotnot är en kort kommentar eller hänvisning placerad nederst på en textsida. De muntliga källorna ska stå under en egen rubrik (Personlig kommunikation eller Muntliga källor) i källförteckningen.

När du refererar till innehållet i t ex en intervju, som du gjort, ska du i din text skriva: Andersson¹ berättade... och längst ner på samma sida i fotnoten:

¹Andersson, A.VD på Abstrakt AB, telefonsamtal den 20 oktober 2023.

Empiriskt material (t ex intervjuer och enkäter)

Om du, **som metod genomfört intervjuer eller skickat ut enkäter** för att få svar på frågeställningar så hör det och de som svarat på frågorna till ditt s k empiriska material. Du ska **inte** ha med namn på de som svarat i källförteckningen. Dessa personer ska anonymiseras t ex så här: informant nr 1 och informant nr 2 sa att... Läs mer om enkäter, intervjuer och andra metoder i böcker som finns på **Gymnasiearbetshyllan i biblioteket** t ex:

- Andersson, M. & Etzler, N. (2017). *Gymnasiearbetet - en handbok*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2020). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 2 uppl. Stockholm: Liber.
- Rautalinko, E. (2023). *Intervjumetod: Från rapport till frågeställning*. Stockholm: Natur & Kultur.

Tidigare forskning, vetenskapligt perspektiv och teori

Att söka efter högskoleuppsatser i ditt ämne är att förhålla sig till kunskapsläget. Att söka och (skum)läsa tidigare forskning är också att visa att du försökt sätta dig in i ett kunskapsområde. Om du hittar högskoleuppsatser inom ditt ämnesområde (eller nära ditt ämne) - ta reda på vilken teori eller vilket vetenskapligt perspektiv som används.

Teorier/vetenskapliga perspektiv kan användas på olika sätt i gymnasiearbetet t ex för att förklara undersökningen resultat.

”Att ge en fullständig bild av något (...) tar mycket tid och kräver väldigt mycket arbete. För ditt gymnasiearbete kan det därför vara klokt att välja ut ett specifikt perspektiv att arbeta med när du analyserar ditt material.”
(Andersson & Etzler 2017, s. 23).

Ett längre citat markeras genom indrag och parantesen (...) betyder här att vi tagit bort lite text mitt i citatet.

Det finns många möjliga perspektiv t ex genus, miljö, ekonomiskt eller psykologiskt. Inom vissa områden finns utarbetade teorier som du kan använda. Fråga din handledare/lärare med ämneskunskaper om råd! När du vet vilken teori eller vetenskapligt perspektiv du tänker använda kan du få hjälp i biblioteket att hitta material .

Gymnasiearbetshyllan

I bibliotekets hylla "Gymnasiearbetet" finns böcker om att skriva uppsats, metod och studieteknik. Här kan du få svar på frågor som: Hur gör man en enkätundersökning? Vad är kvalitativa och kvantitativa metoder? Här finns också röda tidskriftssamlare med exempel på bra uppsatser skrivna av tidigare rudbeckselever.

I Gymnasiearbetshyllan ställer vi också undan böcker och annat material till grupper som frågat oss om hjälp med att hitta information till gymnasiearbetet.

Några ord om Generativ AI och ChatGPT

AI och ChatGPT är fenomen som de flesta är överens om kommer att förändra mycket i samhället, i arbetslivet och i skolan. Hur vi alla kommer att använda oss av AI och hur det kommer att påverka på olika sätt positivt och negativt vet vi ännu inte allt om.

Många skolor och universitet håller nu på att utforma förhållningssätt och policy-dokument när det gäller användningen av AI i verksamheten. Man behöver som elev eller student hålla sig informerad om sin lärares och sin skolas regler kring detta. Är det alls tillåtet för dig att använda AI i ditt skolarbete och i så fall hur? Risken är stor att du annars gör dig skyldig till fusk.

På Rudbeck arbetar vi i enlighet med Sollentuna kommuns policy för användning av AI i Sollentuna skolor. Enligt den är det endast Skolups AI-verktyg som kan användas i samband med undervisningen. Som elev behöver du känna till detta. Men också försäkra dig om att du använder Skolups AI-tjänst på ett sätt som är godkänt av din lärare genom att prata med hen och följa hens instruktioner.